

DIS - Hordaland

Databehandling i slektsgransking

Årgang 9 Nr. 1 Juli 2005 Opplag: Nettutgåve ISSN:1501-4428

Bokomtale:

Slik ble vi bergensere – Hanse- atene og bergensdialekten er tit- telen på en bok utgitt av Sigma forlag i 2003. Forfatter er Agnete Nese. Agnete er født i 1965 og er eksilbergenser som arbeider som førsteamanuensis i Nordisk Språk- vitenskap ved Høgskolen i Bodø. Boken er på 134 sider og gir et godt bilde av språkets utvikling i Bergen gjennom flere århundre.

Les om boken på side 10.

**Ivar Utne skriv om
"Fine gamle etternamn"
Se side 9-11**

**Reisetips !
Valdemars slott
Se side 5**

**Ut fra glemmeboken
Randulf Hansen
Se side 4**

**Lyst å bli redaktør for
medlemsbladet til
DIS-Hordaland?
Se side 2**

Gravstedsregistrering

Les om status på gravstedsregi- streringen for Hordaland på side 3

DIS-Hordaland turen 2005

Lørdag 11. juni ble årets DIS-Hordaland arrangert. I år gikk turen rundt Osterøy, med veteranbåten Midt-hordland. Med på turen var det 70 deltakere. Les mer på side 8.

Redaktørspalten	2
Fra det gamle album	2
Lederspalten	3
Faddere i DIS-Hordaland	3
Gravsted-Registrering	3
Ut fra glemmeboken Randolph Hansen	4
Reisetips Valdemars slott	5
Styre og Tillitsverv DIS-Hordland	5
Et anerledes Amerikabrev	6
DIS-Hordaland Turen 2005	8
Foredrag: Ivar Utne Fine etternavn	9
Arkivtur - Bergen 9. april	12
Bokomtale:Slik ble vi Bergensere	13
Program	14

Redaktørspalten

Takk til dei som sender bidrag til bladet. For at det ikkje skal blir eit blad med bare tekst, utan bilete, etterlyser redaksjonen artiklar med bilete. Sjølv om artikkelen handlar om noko som hende før bilete vart vanleg, går det fint an å nytta bilete frå t.d. staden det dreiar seg om, tatt i dag.

Det er på tide å tenkja på ny redaktør for DIS-Hordaland, underteikna ynskjer å fråtre redaktør jobben frå neste periode. Dersom det er nokon som kan tenkja seg å ta over som redaktør, høyrer eg svært gjerne frå deg. Ved produksjon av eit av dei neste blada, vil det vera ynskjeleg at påtroppande redaktør kunne delta ved samansettinga av bladet. På denne måten kan påtroppande redaktør få ein litt mjukare start, enn det underteikna fekk ☺ Det er truleg tre blad att å laga i denne perioden, eit som skal sendast til trykkeri og to som skal leggest ut på nett for nedlasting. Det er ikkje til å leggja skjul på, at generelt gode datakunnskapar er til stor hjelp i produksjonen av medlemsbladet. Påtroppande redaktør

Etterlysning Fra det gamle album

Jeg fikk låne et gammelt album for å se om jeg fant noe slekt. Dette bildet fange min oppmerksomhet. Ikke fordi det var så nær slekt, men fordi det var litt annerledes enn de andre.

De fleste var fotografert i finstasen, mens denne karen hadde regnfrakk og sydvest. Men det var jo slik han levde, som fisker på Askøy.

Julius Gustav Sivertsen født 1881 på Skiftesvik og død 1964 på samme sted. I 1902 ble han gift med Anne Larsine Paulsdatter født 1879 på Hetlevik og død 1950 på Skiftesvik. 4 barn har jeg funnet: Astrid, Sverre, Olufn og Julius. Julius var sønn av Siverth Marthinus Stephensen fra Skiftesvik, moren var Ingeborg Jonsdatter fra Kvalheim på Radøy. Julius var nr. 5

må sjølvsgatt stå fritt i val av programvare, men underteikna vil anbefala at ein nyttar Adobe Pagemaker til å sette opp bladet med, Adobe destiller til å generera PDF dokument og Adobe Acrobat til å pressentera bladet på nett med.

Underteikna bur som kjent i Kvinnherad, og har svært lite føling med det som rører seg i Bergen, derfor fekk vi oppretta ein redaksjon som skulle levera artiklar frå det som skjedde i Bergen til redaktøren. Erfaringa med ein redaksjon er ikkje eintydig positive. Underteikna vil ut frå dette anbefala at den som skal overta som redaktør, er aktivt med på dei aktivitetane som er i DIS-Hordaland. Dette for å ha god førstehands kjennskap til det som rører seg i laget og direkte kunna få hjelp frå deltakarane til å laga ein artikkel frå arrangementet.

Det er vel mange som har store planar om grevstadsregistrering i løpet av sommaren ☺ Underteikna og sambo er også blant dei som har ein del gjenstående arbeid med gravstadane vi har tatt på oss, vi håpar at når hausten går mot slutten, har vi fått fotografert gravstøttene, slik at korrekturlesinga kan utførast i vintermørke kveldar.

Vil nytta høve til å ynskja alle lesarane ein framleis strålende sommar, får bare håpa sola kjem framom skyene noko oftare enn i juni ☺

Redaktør
Hans Ordin Østebø

av 7 søsken der kun yngste barn ikke vokste opp. Søsknene ble alle gift og fikk barn på Askøy. Men hvordan var han egentlig han som gjemmer seg under sydvesten? Mer enn de kalde fakta har jeg ikke klart å finne, men kanskje det er noen andre der ute som vet noe?? Har du noe å fortelle så ta kontakt pr.e-post: renathe.wagenes@hjemme.no

Renathe-Johanne Wågenes

Lederspaltan

Endelig sommer selv om det ikke virker sånn ut av vinduet. Hagearbeidet har jeg ikke begynt på for det har regnet hver dag jeg har vært tidlig hjemme. Så hele juni har gått med til registrering og slektsforskning. Det har også blitt noen gøye turer sammen med andre der vi har reist rundt og fotografert gravsteiner. Jeg håper på at jeg kan få tid og anledning til å gjøre dette etter ferien også.

Elles avsluttet vi våren med en meget fin tur rundt Osterøyen, det var den lørdagen som solen skinte. Høstprogrammet er så smått begynt og kom på plass. I september skal vi til Byarkivet i Gamle Hansas Lokaler i Kalfarveien 76. Jeg lover dere en spennende kveld. Til høsten starter vi også med kurs for nybegynnere og i gotisk. Eller vil dere kunne se på hjemmesiden vår om bok-

samlingen som vi fikk fra Sølvi Arntzen, denne vil komme på plass på kontoret ettervert som vi blir ferdig og registrerer den. Vi har også motta en kopi av hele databasen hennes. Har dere spørsmål om denne, så ta kontakt med meg så skal jeg hjelpe dere så langt som mulig.

Eller vil jeg gratulere Kennet Bratland med jobben med å skrive Åsane bygdebok. Kennet skal skrive person / slekts del av bøkene. Lykke til med arbeidet. Ha en fin sommer, jeg håper at været blir bedre enn det har vært til nå

MVH.

Jarle Hannisdal
Leder DIS-Hordaland

FADDERE i DIS-Hordaland

Denne ordningen er ment å skulle være en hjelp til de av våre medlemmer som av en eller annen grunn trenger litt hjelp til å komme videre i sitt arbeid.

Er du medlem av DIS-Hordaland og trenger hjelp innen et av områdene under, så nøl ikke med å ta kontakt med noen av personene nedenfor!

Har du problemer som knytter seg til ting som ikke er med på listen eller ønsker å bli fadder i DIS-Hordaland, kan du ta kontakt med Jarle Hannisdal på tlf. 55 12 19 85 eller

E-post: leder@ho.disnorge.no

Brother's Keeper

Truls Magnus
55 12 07 17
trumag@c2i.net

Anne-Sofie H. Eknes
55 13 13 26
erikek@netcom.no

Embla

Jarle Hannisdal
55 12 19 85
jarlehannisdal@c2i.net

TMG

Turid H. Bergsagel
55 16 52 22
turid.holleland@hi.uib.no

GEDCOM

Arild Tangerås
55 13 24 06
atangera@online.no

DIS-Treff

Alf Egil Skjeldestad
55 34 77 61/56 31 60 93
distreff@ho.disnorge.no

Gravstedsregistrering – ambisiøst, men gjennomførbart!

Vi har nå vært på nett i ca et ½ år. Interessen for DIS-Norge sitt nye prosjekt «Gravminner i Norge» har vært stor. Heldigvis må jeg nå si. Det er mange som legger ned mye arbeid i å registrere kirkegårder, ikke bare fra eget nærmiljø, men også fra andre steder i landet.

Totalt er det nå 46006 navn lagt ut for Hordaland. For hele landet er det 173775 navn. Fortsatt er det i Hordaland man kan finne de fleste bildene, men i løpet av høsten regner vi med at det er kommet inn mange bilder fra andre landsdeler.

Følgende steder i Hordaland er ferdig:

Askøy - alt

Austevoll – Austevoll, Bekkjærviik, Selbjørn, Stolmen, Storebø, Vinnes.

Austrheim – Kolerakirkegård.

Bergen – Alvvæn (privat), kirkegårdene i Bergen sentrum.

Fjell – Vestre, Landro.

Kvinnherad – Valen, Ænes

Lindås – Askvik, Ostereidet,

Vikanes, Øverås

Masfjorden – Haugsdalen, Hosteland.

Meland – Eikeland

Radøy – Hordabø, Rikstad

Samnanger – alt

Sund – Kirkegården mot havet,

Sund, Telavåg

Tysnes – alt

Voss – alt

Øygarden – Hjelme gamle

Følgende steder i Hordaland er under registrering:

Bergen – Arna, Fana, Loddefjord, Midttun, Møllendal, Nygård, Solheim, Storetveit, Øvsttun.

Her vil vi gjøre dere oppmerksom på at det på flere av ovennevnte kirkegårder er kun felter som skal slettes som er fotografert. Vi trenger flere registratorer i Bergen.

Kvam – Vi venter på å motta

kirkevergens database

Kvinnherad – Eid, Fjellberg,

Hatlestrand, Holmedal, Husnes,

Kvinnherad, Uskedalen,

Varaldsøy, Ølve, Åkra.

Masfjorden – Sandnes, Skjerjebakken.

Odda – Berjaflo, Skare.

Radøy – Manger

Randulf Hansen

UT AV GLEMMEBOKEN Skipsbyggeren Randulf Hansen 1858-1942

(Lars) Randulf Hansen (1858-1942) ble født i Bergen og døpt i Nykirken 25.09.1858. Foreldrene var Hans Hansen (Tøsse ?) fra Os, og Anne Elisabeth Simonsen fra Strudshavn, - de giftet seg i 1853 i Strudshavn. Faren er anført å være "Sømand/lods".

Randulf, som han kalte seg, hadde en yngre søster oppkalt etter moren, og så kom Hans Christian fra 1856 og Sara fra 1854. De vokste opp på Klosteret, i folketellingen 1875 bor de i alle fall på vestsiden, i Trangesmuget. Som ung gutt kom Randulf i lære på verftet til Ananias Dekke, Bergens velkjente skipsbygger. Etter utstått læretid, som inkluderte teoriundervisning, reiste Randulf til USA, (akkurat som Dekke hadde gjort i sin tid), og han arbeidet ved verfter i Phila-delphia og i New Brunswick, ved de kjente skipsbyggeriene derborte. Her begynte han så smått å tegne fartøyer selv. Så dro han tilbake til Bergen. Han skjønnte at etterhvert ville nok treskipenes tid gå mot slutten, og at jernskip ville komme til å overta, og derfor dro Randulf Hansen til England, som var sentrum for byggingen av skip av jern og stål. Han ville lære mere i faget sitt, og var bl.a. i Middlesborough hos Raylton, Dixon & Co. Med tiden ble han lagt merke til - på Paris-utstillingen i 1878 fikk han hederlig omtale og medalje for sine tegninger og skrogmodeller. Også ved utstillingen i Paris 1900 ble han tildelt gullmedalje. Etter hjemkomsten til Bergen rundt 1880, ble Randulf Hansen, som 24-åring, tegne- og konstruksjonssjef ved det som ble hetende Laxevaags Maskin & Jernskipsbyggeri. Han var særlig opp-tatt av å utforme og bygge større fartøyer, både seil og damp, og han gjorde at Laxevaag ble lagt merke til. Blandt de vakreste og viktigste skipene var "luksus" skipet «BRITANNIA», for Halvorsens Englandsrute, -sjøsettingsdagen i 1889 var det skolefri på Laksevåg og stor stas. Året etter kom stål-barken «SKOMVÆR», (kjent i våre dager fra Erik Byes TV-programmer fra og om sjøen),

det var da Norges første og største stålbygde seilskip. Senere kom H.S.D. sitt vakre ruteskip «VØRINGEN». Alle disse 3 fartøyer var tegnet med klipperbaug, og vakte beundring hvor de enn kom i sitt lange liv, og Laxevaag og konstruktøren Randulf Hansen ble kjente begreper vidt utover. I 1890 kom Randulf Hansen til det nystiftede Fevig Jernskipsbyggeri nær Grimstad. Men - dette ble for mange verfter en urolig overgangstid. De fleste verft merket at deres kundekrets, rederiene, manglet kontanter, - tidene var ikke fullt så gode som de hadde vært, mange rederier var lite optimister og i tvil om de skulle satse på seil eller damp, tre eller stål. Under sitt opphold i Middlesbrough var Randulf Hansen blitt kjent med Robert Scrafton, en engelsk reder og forretningsmann, og til denne vendte han seg, og det er viktig å merke seg hvordan disse to fant tonen sammen. Nå overtok Scranton aksjemajoriteteten i Fevig Jernskipsbyggeri, løste ut de norske eierne, og dermed var bedriften på fast grunn igjen. Fevig leverte nå 3 stål-barker: 1891 «ODD», 1892 «ROBERT SCRAFTON» og «BONOVENTO».

I 1893 kom «LINGARD» Norges kjente skarpseiler. «LINGARD»-modellen skaffet verftet en gullmedalje, og det ble bygget tre skip over samme lest! Alle skipene utmerket seg ved elegante linjer og var solide og velseilende. I 1894 leverte så Fevig dampskipet «DRONNINGEN», som bar sitt navn med rette, hun hadde de samme vakre linjer som «BRITANNIA», luksusskipet som Laxevaag hadde levert noen år tidligere. Fra leveringen i 1894 gikk «DRONNINGEN» i passasjertrafikken Oslo / Bergen, helt frem til rundt 1940, senere en tid i Nord-Norge, og traffikerte tilsist i flerfol-dige år i Hellas. Igjen snudde

konjunktorene - og selv Robert Scrafton kom i pengeknipe! Med mangel på nye kontrakter ble Randulf Hansen nødt til å si stopp, og si opp sine over 300 mann høsten 1894. En stor del av disse var erfarne og øvede folk som kom fra Laxevaags Jernskipsbyggeri! Også Hans Jensen, Hansens overformann, kom derfra. (f. Aarstad 1864) -Men, heldigvis kom situasjonen seg i 1895-96 øket ordrettilgangen, og folkene kom atter i arbeide. Og det ble en virkelig opptur. I august 1899 leverte de 6000 tonneren «ANSGAR», staben var økende til rundt 400 mann, og i året 1900 hadde de etter hvert seks sjøsettinger av store fartøyer i Fevig, som det ble arbeidet på samtidig. Skrogene ble derpå slept videre til andre verksteder for å få maskineriet innstallert. I 1908-09 måtte selskapet påny reorganiseres og få kapitalinnsprøytning, tidene ble vanskelige og verftene måtte stå med hatten i hånden og be pent om kontrakter - til tapsbringende priser! Fra 1911 av ble det hetende A/s Sørlandets Skipsbyggeri. Noen år senere stiftet Randulf Hansen sitt eget selskap, A/s Randolfs Skipsbyggeri. Det ble levert tre 2000 tonnere, men etter den første verdenskrigen ble flere av verkstedets kontrakter kansellert, og store penger gikk tapt. I 1923 ble det slutt med bygging av skip på de svære beddingene i Fevig-bukten ved Grimstad. Da hadde Fevig i løpet av ca. 20 år levert over 60 nybygninger, - alle tegnet av Randulf Hansen, og av fagfolkene hans var det fremdeles mange som kom fra Laxevaags Maskin og Jernskipsbyggeri - de som hadde bygget den overdådige «BRITANNIA», og «VØRINGEN», Hardangers hvite svane. Og ikke minst «SKOMVÆR», det stolte seilskipet som Erik Bye synger om. Ingen skarpseiler men med usedvanlig gode sjøegenskaper. Den legendariske «SKOMVÆR» ble hugget opp i Stavanger i 1924, og var da blitt 33 år gammel, - og hadde passert Kapp Horn 31 ganger!! Det sier adskil-lig om Randulf Hansen, han som tegnet skipene, og om verftsarbeiderne hans, både fra Laksevåg og fra Fevig, som bygget skipene! Randulf Hansen døde i Fevik den 5. september 1942, 84

år gammel, og ble begravet ved Fjære kirke 10. september. P.S. Familien til Randulf Hansen: g.m. Gunda Cornelia fra Kvinherred f. 1862 Barn: Trygve f. 1882 Ask - Aagot f. 1884 Ask, Gudrun f. Ask 1887, Einar f. Ask 1889, Randulf f. Bergen 1892 og Leif født 1895.

Kilder :

Grimstad bibliotek

Grimstad Sjøfarts Historie

Laksevågs Historie

N. Biogr. Leksikon

Folketellinger

Porsgr. Folkebibl.

Agder Tidende og Aftenposten

Tekst: Jens Holst

Bilder: Norsk sjøfartsmuseum

Reisetips

Valdemars slott En perle i vannkanten

Beliggende på
Tåsinge på Fyn, Danmark.

slaget i Køge Bukt, og i stedet for kontanter fikk han slottet på Tåsinge. Niels Juel pusset opp i barokkstil som var moten på 1670-tallet.

Sjøhelten samlet et anselig jordgods på Tåsinge og hans etterkommere fortsatte jordoppkjøpene, slik at på midten av 1700-tallet hørte hele øyen inn under Valdemars slott. Niels Jules sønnesønn hentet inn arkitekt som skapte slottshagen med portnerhus, kunstig sjø, vogn- og stallanlegget og tepavillion. Et imponerende syn er slottets eget kapell der herskapet har sin en balkong som de kan ankomme direkte fra slottet, og dermed slippe å gå ut eller møte "allmuen".

Dagens eier er Caroline Fleming

Valdemars Slott ble bygget av kong Christian den IV i perioden 1639 til 1644 og var en gave fra kongen til sønnen Valdemar Christian. Med Hans van Steenwinckel som byggmester reiser kongen et prektig renessanseslott i stil med, og større enn hans eget slott Rosenborg. Men Valdemar foretrakk å reise rundt i Europa som feltherre og slo seg aldri ned på slottet. Han døde i 1656 på en slagmark i Polen i en alder av 34 år.

Under Svenskekrigene 1657-1660 ble slottet besatt og beskadiget, og det ble sjøhelten Niels Juel som reddet slottet fra ruin. Niels Juel hadde en betydelig formue til gode hos kongen i form av prisepenger for de skip han hadde erobret under

(direkte etterkommer av sjøhelten Niels Juel) og hennes mann Rory Fleming.

Slottet og hagen er nå åpen for publikum og her kan man ta en vandring i Danmarks største herregårdsmuseum. Lite er avsperrt for publikum med tau og lignende, men husk... se, men ikke røre, for da går alarmerne ☺ Snikfotografering kan bli oppdaget med et av husets mange overvåkningskamera.

Tekst: Informasjonsguide

Foto: Renathe-Johanne Wågenes

Styre og tillitsverv DIS-Hordaland

Leder

Jarle Hannisdal

55 12 19 85

jarlehannisdal@c2i.net

Nestleder

Kenneth Bratland

55 18 86 32

kennethbratland@hotmail.com

Kasserer

Johan Ludvig Kvamme

55 19 09 89

lukvamme@online.no

Styremedlem

Arne Jarlind

56 14 82 87

arne.jarlind@c2i.net

Styremedlem

Kariann Helland Johannessen

55 13 99 93

kariann.hj@c2i.net

Kvinnherad

Leder

Hans Ordin Østebø

53 47 61 66

hoestebo@online.no

Nestleder

Lars Jostein Røyrvik

53 47 17 62

ljr@c2i.net

Kursleder

Geir Moen

53 48 82 69

g.moen@frisurf.no

Faste E-post adresser DIS-Hordaland

Leder

leder@ho.disnorge.no

Nestleder

nestleder@ho.disnorge.no

Kasserer

kasserer@ho.disnorge.no

Kursansvarlig

kurs@ho.disnorge.no

Nettansvarlig

webmaster@ho.disnorge.no

Distreff-fadder

distreff@ho.disnorge.no

Redaktør

red@ho.disnorge.no

Kilderegistreringskoordinator

kildereg@ho.disnorge.no

Et anerledes Amerikabrev

Et annerledes Amerikabrev

Vanligvis inneholder amerikabrev beretninger om hvordan livet er for de som har utvandret dit. Dette brevet er litt annerledes. Brevet handler om livet til lærerinnen Dale fra California fra før hun reiste «over there». Oldefar som hun snakker om her, er Hans Akselsen Hamre født 1850 på Hamreplass, Osterøy gift med Agathe Hansdatter født 1842 på Nedre Kleppe, Askøy. De bodde først på Laksevåg før ferden gikk videre til Ålesund og så Molde.

Hans A. Hamre

Agate H. Hamre

”23.09.03. Kjære Sylvi”

Jeg fikk ikke sove i natt, så mens jeg lå der og tenkte, ble jeg klar over at jeg visst er den eneste som enda husker oldefar. Han var spesiell, og jeg vil gjerne du og kanskje andre kan få et glimt av ham.

Mormor var en utmerket kokk, og om våren hadde vi ofte stekt småsild. Oldefar hadde en spesiell måte å spise småsild. Han tok den i halen og holdt den opp og åt den med fingrene, ryggrad og alt. Lurer på om han likte å erte mormor litt? Hun var nøye på manerene, men man kan jo ikke skjenne på sin far! Jeg var jo en 8-10 år og syntes dette så morsomt ut, så jeg hermet etter oldefar. Men nei, det måtte jeg ikke. ”Men oldefar spiser jo sånn!” Det var noe helt annet, fikk jeg høre. Han satt alltid i sin gyngestol på stua og leste. Først avisen, så Bibelen, og pikebøkene mine leste han også. Han var like ivrig som jeg. Hvis jeg sa at ”denne har du lest før”, svarte han: ”langt ifra!”. Og han leste mine bøker om og om igjen.

Jeg må fortelle om avisen. Dette var jo under krigen, og nasistene kontrollerte alt som ble skrevet.

Oldefar kom av og til med bemerkninger om hvor godt det gikk med tyskerne, for alt som sto i avisen var jo sant, trodde han. Jeg husker at en gang lærte han meg å spille kort, tror det var whist, til tross for at han gikk på bedehuset på møter. Møtene var om ettermiddagen, og jeg gikk som oftest med ham nedover bakkene, holdt ham i armen. Om vinteren når det var snø, trakk han strikkete ullsokker utenpå skoene, og det var jo genialt, for så gled han ikke.

Oldefar og mormor hadde kompromissert om diverse. Julaften fikk han lov å be bordbønnen høyt. Vi var bare 4, eller 5 hvis morfar var hjemme. (Han var maskinist på en bjergningsbåt, og kom hjem et par ganger i året. Alle gikk rundt juletreet og sang hver julaften, noe man ikke gjør her i USA.

På min 8-års fødselsdag hadde jeg som alltid selskap. Oldefar fikk en liten rasjon av hvetemel, noe ingen andre fikk, enten det var fordi han var over 90, eller fordi han hadde noe galt med magen, så der var alltid bløtkake til fødselsdager. Med krem. Min mor, syklet på landet og hadde med oldefars, mormors, morfars, og hennes rasjon av tobakk og brennevin. Dette byttet hun med bøndene for kjøtt, fløte og smør, flere ganger i året. Nok til at vi kunne ha oss et godt måltid eller to. Og fløten ble alltid skummet av melken, som vi jo kjøpte i spann. Men altså, på denne fødselsdagen laget vi jentene teaterforestilling, mens oldefar satt i sin gyngestol. Så om litt forsvant han, og kom tilbake med et hvitt, heklet sengeteppe dandert over hodet og skuldre, og begynte å danse rundt og le og more seg, mens jentene så forundret og kanskje litt skremt på. Jeg vet ikke om han ville være et spøkelse eller hva han forestilte. Mormor ble helt forskrekket: ”Men far, da, hva er det for noe tøv du finner på nå! Nei, nå må du slutte med det der!” Og etter noen minutter ruslet han tilbake på rommet. En annen fødselsdag ble det flyalarm. Alt var jo mørkelagt, så det var veldig nifst. Vi måtte gå ut for å nå kjellerdøren. Vi måtte i kjelleren, alle jentene. Jeg grep ullsokker fra en skuffe i gan-

gen, og alle grep sine jakker. Kjelleren var lav og kald, men med svære, tykke vegger, og bare ett vindu, under verandaen. Der var en diger jerngryte med ovn under, hvor mormor kokte det hvite tøyet, og benker med vaskebaljer og vaskebrett. Så mor fylte jerngryten med vann og fyrte opp i ovnen. En svær vedhaug fylte en stor del av rommet, vi hadde ikke stablet veden ennå. Så der satt vi, ca. 10 jenter, mor og mormor. Oldefar nektet å gå i kjelleren. En eller annen hadde grepet et par salmebøker, og da vi hadde noen salmevers å lære til neste dag, satt vi der på vedhaugen og sang, mens flammene lyste og blafret. Tror der var et lite lys i taket også. Ingen av mine venninner har glemt den fødselsdagen.

Oldefar hadde deltatt i husbygging, til og med på taket, til han var over 80, antagelig med, sønnen, som også var byggmester. Men når han så meg høyt oppe i et av de digre, gamle morelltrærne, kom han i vinduet og ropte at jeg måtte se å komme meg ned derfra, det var altfor farlig. Ikke at jeg hørte på det. Venninnene og jeg nærmest bodde i disse trærne, når der var bær.

Der var trær over alt, frukttrær, morelltrær og lønnetrær, pluss granene som mormor fikk plantet. År om annet fikk mormor en mann til å komme og hugge ned en del av lønnetrærne, de spredte seg fort. Grenene ble hugget av, veden kappet opp. Men grenene halte mor og jeg ned til huset hvor oldefar hadde en huggestabe og slipesten. Der satt han hver dag når været var lagelig og hugget grenene i korte lengder, la dem sammen i små ruller og bandt tau rundt rullene og stablet dem langs veggen utenfor soverommet sitt. Om vinteren bar han disse knippene inn på sitt rom, la et knippe i vedovnen om kvelden, og det var vel mormor som tente på om morgenen. Jeg tror han må ha skuffet snøen så han kunne komme bort til lageret sitt, eller kanskje trampet mormor sti rundt hjørnet, for det kunne jo ligge 2 meter snø langs veggen mot nord. Min jobb var å snu slipestenen etter å ha hentet vann i bekken, til å slå over stenen. Det var tungt arbeid, men øksen måt-

Et anerledes Amerikabrev

te slipes.

Jeg tror ikke mormor brukte oldestua. Det var hans lager og bruktes av ham. Mor og jeg lå ovenpå og hadde også vedovn, som mor tente i om morgenen, men vi brukte vedkubber. Jeg måtte stable ved hver høst, vi deltok alle i det. Og jeg hentet grisemat.

Morfar bygde et digert hønsehus øverst på eiendommen da han tok pensjon, ca. 1943. Der hadde han 10-12 høns, og hver sommer kjøpte mormor en grisunge, som fikk leve til desember. Hver dag, når jeg kom hjem fra skolen, gikk jeg med 2 bøtter fra nabo til nabo og hentet deres matavfall. Dama som eide nabobutikken, ga oss alt som ble spolert av hennes lager, poteter, gulrøtter og andre grønnsaker, mel som ble harskt eller fikk innsektskade osv. Jeg husker at mor kokte alt dette i en svær gryte, først på vedovnen på kjøkkenet, så fikk vi komfyr, tror hun brukte en ovn i hønsehuset også. Butikkdamen fant ut at hun ville være medeier i grisen, så siste par årene matet vi grisen annehver uke. Der var jo nok kjøtt til to familier. Jeg tror vi hadde den beste maten i byen under krigen. Mormor dyrket all slags grønnsaker og laget nydelig mat av grisen og mors byttehandel. Mest spiste vi fisk, og det var alltid nydelig. Mormor var fantastisk flink. De satt smått i det med penger, så halve huset var alltid bortleid, og da mor var på besøk fra USA da jeg var 2 år, hadde mormor leid ut hele huset, ja, gjorde visst det hver sommer, til feriegjester. Jeg bodde på en gård noen uker sommeren i 1938, fordi de ville bo ved sjøen et par uker. Men da mor flyttet hjem og fikk kontorpost, og morfar fikk jobb på sjøen, og kanskje oldefar betalte noe for seg, da bodde vi hjemme om sommeren. Alle bærene mormor solgte, hjalp jo noe også. For noen driftige mennesker de var.

Da krigen kom og byen brente, hadde mor og jeg allerede evakuert på landet, for de visste jo at der var bombing lenger sør. Mormor ble i byen, og da kongen og stortinget kom med gullbeholdningen, var tante med, for hun var sekretær på "tinget". Byen ble bombet for å hindre gullet fra å bli sendt til England, men de fikk det lastet på fiskebåter, så

vidt jeg husker, og reiste videre nordover, før de kom seg over. Tante reiste med og fortsatte å jobbe for regjeringen. De bodde i pensjonat, og det var der hun traff sin mann. Kongen og kronprinsen var oppi skogen og så på at byen ble bombet. Vi kunne se røk og flammer der vi var, så mor ville lenger opp i fjellbygden for å bli trygg. Mormor hadde kommet, og vi bar i ryggsekker og poser det vi hadde; vi trasket og gikk i snø og sørpe, oppover og oppover, det må ha tatt et par timer, det var langt av gårde. Vår leieboerfamilie hadde funnet husly i fjellbygden, så det var dit vi trasket. Og vi fant gården. Jeg ble igjen der mens de to trasket enda lenger, delvis i dyp snø, uten veg, til de fant en gård som leide oss et kammers. Og derfra tilbake og hentet meg. For et slit. Mor og jeg ble der fra april til høsten, jeg gikk i første klasse der resten av våren. Oldefar bodde ennå på hjørnet, i sitt hus. Oldefar døde i 1946, han var oppegående til de siste ukene. Da jeg var 16, reiste jeg tilbake til USA.

Når jeg tenker på alt mormor hadde å stå i (hun leide jo litt hjelp til husvask og klesvask etter hvert, heldigvis), så må jeg beundre henne. I mange år husket jeg jo mest at hun var streng og skjente mye, men hun var jo den som stort sett oppdrog meg. Mor var ung og hadde mange venner og beundrere, og hun hadde post, så til hun giftet seg og sluttet å arbeide, var jeg mest mormors ansvar. Og der var ingen slinger i dansen med mormor. Da vi kom "hjem" i 1938, sa mor at jeg hoppet ut av drosjen, så meg om og spurte: "Is this our farm?".

Og fra da av var den eiendommen mitt hjem, på alle vis. Jeg kunne ikke et ord norsk, men mor lot meg gå i en privat barnehage (lang veg, helt alene, det var andre tider den gang), og da jula kom, og jeg hadde vært i Norge i 4 måneder, kunne jeg synge julesangene på norsk, ifølge mor. Jeg hadde vært der 6 mndr. som 2-åring og snakket jo norsk da også, men det husket jeg ikke. Resultatet er at jeg ikke vet hva mitt morsmål er, begge er like

kjente, ei heller kan jeg si om jeg føler meg mer norsk eller amerikansk.

"Ni måna(r) gjekk e(g) kar e(g) ville", sa han. Han var stolt av det, og jeg husket det da min eldste var 9 måneder og gikk fra stol til bord osv. Jeg ventet spent på om han ville kunne skryte av det samme, men han slapp ikke taket før dagen han var 10 måneder! Så oldefar var sprekere! Jeg tenker på dialekten hans. Den var ikke bergensk, vokste han opp på en av øyene eller inne på landet? Jeg trodde i grunnen at alle nær Bergen snakket likt, men når jeg tenker på oldefar, var hans dialekt ikke tertefin som mormors. (Jeg måtte si ar jeg skulle nisse, ikke tisse!) Og tante, da hun var liten, sa at hun hadde vondt i magen, men ble fortalt at det het mave, med "v". Så hun forandret det så hun sa hun hadde vondt i sin mage-ve!

Min mormor som elsket håndarbeid, (hun sydde nesten alle mine klær på sin tråmaskin, og sydde om alle klær som hang på loftet), broderte også mye. Men hvis det var søndag ettermiddag, passet hun på tiden når oldefar var ventendes hjem fra sitt møte, så hun kunne legger det bort før han kom. Man gjorde ikke håndarbeid på søndag. Enda mormor aldri gikk i kirken (hun måtte jo lage stor søndag middag og ekstra mye på helligdager) så likte hun å synge salmer når hun strøk tøy. Jeg husker enda at jeg syntes "Kjærlighet fra Gud" var så nydelig, så den sang vi ofte.

4 generasjoner Hamre

Tilrettelagt for medlemsbladet av Renathe-Johanne Wågenes

DIS-Hordalandturen 2005

DIS-Hordaland - turen 2005

Lørdag den 11. juni var det 70 forventningsfulle personer som gikk ombord i fjordbussen Midthordland. Turen gikk fra Bergen til Salhus her satte vi kursen mot Hamre Kirke.

Vi ble møtt av Kristoffer Foldøy. Han har skrevet flere hefter om kirken og er vel den som kjenner historien til kirken best.

Vi fikk en utførlig innføring i kirkens historie og arkitektur. Det ble også litt tid til å gå rundt for å se på de små detaljene som en kan finne.

Etter å ha kommet om bord seilte båten videre mot Vedo. På turen forbi Haus ble det servert lunch. På veien innover ble det fortalt litt om de plassene som vi passerte. Når vi kom frem til Vedo ble alle jaget på land vi måtte gå fra kaien og opp til husene her, ble vi fortalt litt om historien til stedet av Bety Toskedal. Som er født og oppvokst på stedet. Det samme er også den 92 år gamle tanten Anna Sleire som var med på turen. Med i følget var det også en som under krigen var utplassert her, det bringte tilbake mange minner.

Det er rart at det har kunnet bo folk her helt opp til våre dager.

Vi fortsatte turen rundt Osterøya etter vi hadde vært på Vedo. Det var flere som begynte å se etter om de hadde slekt på stedet. Så pratene gikk livelig rundt bordene. Det var mange å fornøye fjes som gikk i land i Bergen etter endt tur.

Tekst/Foto:
Jarle hannisdal

FINE GAMLE ETTERNAMN MED TRADISJON I SLEKTA

Ivar Utne hadde foredrag om «Fine gamle slektsnavn» på medlemsmøte den 2. mai.

Med den nye personnamnlova som gjeld frå 1.1.2003, har det blitt utvida rettar til å hente inn mellom- og etternamn som familien har tilknytning til. I denne artikkelen vil eg ta opp korleis slike saker kan løysast.

Tilgangen til namn som folk ønskjer frå tidlegare slekt, blei letta på særleg tre måtar:

- a) Grunnlaget for kva etternamn ein har rett til på grunnlag av tilknytning, er forlenga tilbake til tippoldeforeldregenerasjonen, mot berre foreldra i den gamle lova. Det er dessutan utvida til tidlegare bruk som mellomnamn like langt tilbake. (§ 4 1. ledd (= avsn.) nr. 1.)
- b) Grensa for beskytta etternamn er endra frå 500 til 200 (§ 3 2. ledd).
- c) Namn ein kan få som etternamn, kan ein òg få som mellomnamn (§ 9). Tidlegare gjaldt det berre nære slektsledd bakover.

Reglane er i hovudsak som før når det gjeld løyve til nye namn som ingen har før, etternamn frå namn på gardsbruk, og unntaksreglar for lang tids bruk utan at namna har vore førde i folkeregisteret.

Regelendringane har altså gjort det lettare for dei som vil ta i bruk etternamn eller mellomnamn som har vore bruk i tidlegare generasjonar i familien, jf. pkt. 1 og 5 nedanfor. Elles vil nokre søkjarar ha gamle skrivemåtar av mellom- og etternamn som dei har no, pkt. 2. Grunngevinga for å søkje om eldre skrivemåtar er helst at dei blir oppfatta som dei eigenlege eller rette formene som har vore brukte i slekta. Vidare finst det dei som bruker eit anna etternamn enn det som står i folkeregisteret, og søkjer om å få det offisielt, pkt. 3. Nokre vil at slekta skal føre vidare namnet på eit gardsbruk slekta har eller har hatt, pkt. 4. Søknader om namn ein ikkje har nær nok tilknytning til eller ikkje noko tilknytning i det heile, kan i nokre tilfelle bli løyste etter reglane om beskytta, frie og nye etternamn, pkt. 6.

Framgangsmåtane i pkt. 6

kan altså løyse namnesaker omtalte i pkt. 1-5.

Vurderingane i denne artikkelen er mine, og byggjer på mine råd til folkeregister og fylkesmenn. Saker som liknar dei som blir omtalte, kan få anna utfall. Grunnen til det er at mange omsyn er utelatne for å avgrense framstillinga. Siffer i parentes etter namn gjeld tal på berarar i Noreg 1.1.2005, f.eks. *Nedreli* (7).

1) Etternamn frå tidlegare slektsledd

Bruken av namn i tidlegare slektsledd må normalt dokumenterast med skriftlege kjelder frå samtida til berarane. Det er namnet med den ønskete skrivemåten som må dokumenterast. Ønskjer ein *Rommetvedt* (28), er det ikkje nok å dokumentere bruk av *Rommetveit* (122) som etternamn.

Det er ikkje krav om bruk heile livet, men det må vere sannsynleg at namnet har vore brukt i nokre år. Frå tida før folkeregisteret blei innført, stort sett mellom 1915 og 1940 i dei fleste byane og i mange andre kommunar, trengst dokumentasjon som viser fleire eksempel på bruk både i offentlege og private dokument. Slikt kan vere kyrkjebøker, folketeljingar, nedteikningar i biblar eller andre papir, private brev og postkort. Det kan òg vere slektsbøker og bygdebøker dersom dei har god fagleg kvalitet. Kravet om å vise til same skrivemåten i fleire dokument og over tid har særleg grunnlag i at skrivemåtar og namnebruk ofte har vore varierende.

Slektsstre og notat skrivne i eigen familie er normalt ikkje godt nok som dokumentasjon. Grunnen er at dei ofte byggjer på munnleg tradisjon i slekta, slik at namn og namneformer kan vere førde inn for fleire generasjonar enn det som andre skriftlege dokument viser. Etter innføringa av folkeregister i dei aktuelle kommunane er det namna i folkeregisteret som normalt gjeld.

Nokre søknader gjeld ønske om adelege namn med prefiks, f.eks. *von*, *af* og *de*. Det var ganske vanleg at slike namn gjekk ut av bruk på 1700-talet i slektsgreiner som ikkje lenger tilhørde adel, embetsstand eller handelsborgarskap. Dette vil seie at mange av

dei som ønskjer slike høgstatusnamn, må til 3.- eller 4.- tippoldeforeldre for å finne dei. Så lang avstand oppfyller ikkje krava i lova. **2) Endringar til eldre skrivemåtar av mellom- eller etternamn**

Nokre søkjarar ønskjer å endre frå nyare skrivemåtar som dei har i folkeregisteret, til gamle som dei meiner dei har tilknytning til, f.eks. frå *g* til *k*, *v* til *w*, *t* til *th*, *ø* til *oe* og *-tveit* til *-tvedt*. Det kan vere endring frå *Vaktskjold* (53) til *Wagtskjold* (25). Slike saker er greie å løyse dersom søkjarane har god nok dokumentasjon for bruk av den ønskete skrivemåten i slekta.

I praksis er dokumentasjon av skrivemåtar blant formødrer og -fedrar i mange tilfelle vanskeleg å skaffe fordi dei kan veksle frå dokument til dokument, også frå same tid. Løyve til ei namneform byggjer på kva form som har vore ei sannsynleg form for den eller dei aktuelle berarane i samtida.

Nokre slike saker har blitt løyste med godkjenning, og dessutan ville mange av dei blitt løyste med den gamle lova. Søknadene kjem vel helst fordi den nye lova har fått merksemd. Endring begge vegar mellom *å* og *aa* har blitt fri.

Saker ein ikkje kan løyse med dokumentasjon eller ikkje har nær nok tilknytning til etter hovudregelen ovanfor, kan ein i nokre heilt spesielle tilfelle løyse med unntaksreglar.

3) Namn eller namneformer som er brukte i familien utan offisiell registrering

Det hender ein familie har brukt eit etternamn i årevis utan at det har vore ført i folkeregisteret. Avviket kan vere skrivemåten, eller eit heilt ulikt namn. Ein kan ha brukt *Flagtvedt* (96), men vere førd med *Flaktveit* (22) eller *Nilsen* (37 316) i folkeregisteret.

Det blir kravt samanhengande og rimeleg konsekvent bruk i nedstigande ledd frå før 1947 – då folkeregister blei innført over heile landet – og fram til notida. Fordi det jo gjeld bruk som skil seg frå folkeregisteroppføring, må ein altså ha annan dokumentasjon. I praksis vil det seie eit utval av

Fine gamle etternamn

privat og offentlig dokumentasjon, som viser bruk i ulike samahengar, gjerne med minst eit dokument for kvart tiår. Det kan vere f.eks. førarkort, vaskinasjonsattestar, karakterbøker, vitnemål, tilsetjingsbrev, attestar, bankbøker, lånebevis, telefonkatalogar, medlemskort, private brev og postkort. Dette skil seg frå annan dokumentasjon frå eldre tider som er nemnt under pkt. 1 og 2, med at bruken her under pkt. 3 gjeld samahengande bruk heilt fram til ein søkjer.

4) Etternamn frå namn på gardsbruk

Som i den tidlegare namnelova kan folk som eig eit gardsbruk eller der foreldra eig det, få etternamn frå bruksnamnet. Det er krav om gardsdrift på staden. Det finst unntaksreglar for fjernare tilknytning til gardsbruket, men dei er i praksis vanskelege å oppfylle. Den viktigaste lovendinga som gjeld namn på gardsbruk, er at folk med tilknytning til eit gardsbruk, kan velje blant fleire skrivemåtar, bl.a. eldre. Ein som eig eit bruk som heiter *Rommetveit*, kan få etternamn med den eldre skrivemåten *Rommetvedt* dersom den kan dokumenterast for bruket. Søkjarar kan få slike namn sjølv om andre har like etternamn og dei er beskytta.

Nokre søknader om etternamn gjeld namn på fråflytta bruk. Stadene er ofte brukt som sommarbustader. Søkjarane får avslag om saka ikkje kan løysast etter andre reglar i lova.

Når nye eller gamle skrivemåtar for namn på gardsbruk ikkje er i bruk som etternamn, kan kven som helst få som mellom- eller etternamn. I desember 2004 gav folkeregisteret i Bergen løyve til *Instenes* som nytt etternamn, fordi ingen hadde det som etternamn. Dette har grunnlag i gardsbruket som i dag heiter *Instanes*, og som 137 har etternamnet *Instanes* etter. Jf. òg pkt. 6 om nye etternamn og samanblanding. Søkjaren hadde tilknytning til gardsbruket, men for fjern etterlova.

Det gjeld andre reglar for fastsetjing og endring av namn på gardsbruk. Dei finst i *lov om stadnamn*.

5) Frå mellomnamn og ekstra fornamn

Ønske om å ta i bruk tradisjonsnamn frå slekta gjeld, som nemnt, både mellom- og etternamn. På den måten kan tidlegare mellomnamn bli tekne i bruk som mellom- eller etternamn, og for tidlegare etternamn har ein det same valet.

Termen «mellomnamn» blei innført i personnamnlova frå 1965. Den omfattar namn som normalt har vore etternamn i familien. Før 1965 blei namn som tilsvarar desse, i hovudsak førde som siste fornamn, saman med normale fornamn.

Berre namn med opphav som etternamn i familien blir rekna som mellomnamn etter regelen om tradisjon i slekta. Namn henta utanfor familien, f.eks. *Luther* etter reformatoren, blir altså ikkje etter lova rekna som mellomnamn i familien til søkjaren.

Det krevst mellomnamnsbruk hos tippoldeforeldre eller seinare, men opphavet kan vere eit etternamn før det. Det kan f.eks. vere etternamnet *Friele* (17) hos 3.-tippoldeforeldra. Ei tippoldemor, som er barnebarn, kan ha fornamna *Sophie Friele*, der det er rimleg å rekne *Friele* som mellomnamn etter lova.

Det er mange som ikkje kan skaffe god nok dokumentasjon. Grunnen er truleg ofte at namnet ikkje har opphav i eit etternamn i familien, men i ei oppkalling etter nokon utanfor familien.

I nokre saker utan nok dokumentasjon hender det at det ønskete namnet er eit fritt etternamn, dvs. med fleire enn 200 etternamnsberarar no. Eit eksempel er *Sverdrup* (318). Slike namn kan kven som helst ta som etter- eller mellomnamn utan noko form for dokumentasjon for bruk i slekta, jf. pkt. 6.

6) Beskytta, frie og nye etternamn

Som nemnt i innleiinga kan alle typar saker som er nemnde ovanfor, i nokre tilfelle bli løyste etter reglane om beskytta, frie og nye etternamn. Slike løysingar gjeld oftast namn med skrivemåtar ganske nær namn ein har sjølv, eller som ein har tilknytning til.

Nedanfor legg eg mest vekt på eksempel med nære skrivemåtar, fordi det ofte er aktuelt i saker

der folk ønskjer namn med tradisjon.

Beskytta etternamn vil seie namn med 200 eller færre berarar i Noreg no. Det blir rekna strengt etter skrivemåten, som omtalt nedanfor.

Sidan grensa er senka frå 500 til 200, har f.eks. dei tidlegare beskytta *Sture* (331) og *Sverdrup* (318) blitt frie for alle, men ikkje *Fedje* (197). Folk utan nær nok tilknytning til beskytta namn, kan få dei dersom dei får samtykke frå alle som har namnet med den ønskete skrivemåten, f.eks. frå alle myndige som heiter *Fedje*. Det er berre bruk som etternamn som tel. Mellomnamn er ikkje beskytta, og har heller ikkje vore det før.

Dersom ein ønskjer det beskytta *Nedreli* (7), treng ein samtykke frå dei som har akkurat same skrivemåten, og bl.a. ikkje frå dei som heiter *Nedrelid* (189). Dersom ein ønskjer *Nedrelid*, trengst det i staden samtykke frå dei 189 med akkurat det namnet. Det er i praksis vanskeleg å få samtykke for etternamn med meir enn 50–100 berarar, fordi ikkje alle svarar.

Frie etternamn er namn med fleire enn 200 berarar i Noreg no. Eit formål med senkinga av grensa var å gjere det lettare å få namn søkjarar har ei for fjern tilknytning til, som for *Sture* nemnt ovanfor.

Det finst mange eksempel på ganske like etternamn der kvart har under 200 berarar, men der dei samla har over 200. Ingen av dei blir rekna som frie, fordi det er skrivemåten som tel, som nemnt. Verken *Meidell* (181) eller *Mejdell* (33) er frie namn, sjølv om det er 214 berarar samanlagt, og heller ikkje om ein legg til *Meidel* (14). Dersom nokre av namna som liknar kvarandre, har fleire enn 200, og andre har 200 eller færre, er berre dei over 200 frie. På den måten er *Vestli* (689) og *Westlie* (286) frie, men ikkje *Vestlie* (45) og *Westli* (175).

Nye etternamn er namn som ikkje er i bruk som etternamn, anten heilt ulike alle andre eller berre med ei litt avvikande form. Det kan bl.a. vere påfunn, namn på eit gardsbruk eller ein stad som ikkje er i bruk som etternamn, eller det kan vere eit tidlegare brukt namn i eiga slekt som ingen andre har no, og som ein

Fine gamle etternamn

ikkje har nær nok tilknytning til etterlova. Slike namn kan kven som helst i hovudsak få.

Dersom nokon ønskjer nye etternamn som kan bli blanda saman med andre beskytta etternamn på grunn av likskap, er det krav om samtykke frå alle berarane av desse. For å unngå krav om samtykke, må nye etternamn normalt ha både ulik skrivemåte og ulik uttale i forhold til nære beskytta etternamnsformer. På den måten vil ein kunne få både *Nederli* og *Nederlid* (merk skrivemåtane!) som nye etternamn fordi dei har både skrivemåte og uttale som skil seg frå dei beskytta *Nedreli* og *Nedrelid* og frå alle andre etternamn. Sjå òg oversyn i tabell 1. *Instenes*, nemnt under pkt. 4, hadde både uttale og skrivemåte ulikt *Instenes* og alle andre etternamn.

Derimot vil ein ikkje få *Nedreli*, som ingen har, utan samtykke. Grunnen er at det vil bli uttalt likt etternamna *Nedreli* og *Nedrelid*, sjølv om *Nedrelid* kan hende av nokre òg blir uttalt med *d* til slutt. *Tarlebøe* med *e* til slutt som mogleg nytt etternamn får ein berre med samtykke frå berarane av det beskytta *Tarlebø* (21), med lik uttale.

Behandlinga av samanblanding for nye etternamn er i hovudsak ei vidareføring av praksisen den siste tida med den forrige lova.

Nokre berarar av beskytta etternamn ønskjer å endre til ein språkleg beslekta skrivemåte som er eldre, og som ikkje er i bruk som etternamn no. Formelt vil det seie eit nytt etternamn. Det kan dei få utan samtykke frå dei som dei deler lik skrivemåte med. Heiter ein allereie *Tarlebø*, kan ein få det nye forvanska namnet *Tarlebøe* utan samtykke frå dei som har same etternamn som dei sjølve. Heiter ein *Nedreli* og ønskjer *Nedreli*, treng ein heller ikkje samtykke frå dei som heiter det same som ein sjølve, men ein må ha samtykke frå dei som heiter *Nedrelid* fordi det kan blandast saman med namnet ein ønskjer.

Krava om samtykke når ein søker om nye etternamn som kan likne andre, gjeld berre frå berarar av beskytta namn. Dersom nokon f.eks. vil ha *Thotland* som nytt namn, krevst ikkje samtykke. Grunnen er at det berre

kan blandast saman med det frie *Totland* (913).

Vidare lesnad

Lov om personnavn (navneloven) 7. juni 2002.

Rundskriv G-20/2002, utg. av Justisdepartementet 15.11.02.

IU: Navn på gårdsbruk som etternavn. I: *Nytt om namn* (NyN) nr. 35 (2002), s. 14–21. Oslo. [Om dokumentasjon.]

Etternamn	Berarar pr. 1.1.2005	Beskytta el. nytt
Nedreli	7	beskytta
Nedrelid	189	beskytta
Nedreli	0	ev. nytt
Nederli	0	ev. nytt
Nederlid	0	ev. nytt

Tabell 1. Variantar av *Nedreli* og *Nederli*

IU: Etternavn og mellomnavn med familietradisjon. I: *Nyn* nr. 37 (2003), s. 18–23. [Om dokumentasjon.]

IU: Etternavn danna av navn på gårdsbruk – sett i et navnebeskyttelsesperspektiv. I: *Namn og Nemne* nr. 20/21 (2003/04) [trykt 2005]. Bergen. [Historisk oversyn.]

IU: Fine gamle etternamn – to år etter. I: *NyN* nr. 40 (2004), s. 9–13. [Litt fyldigare versjon av denne artikkelen i *DIS-Hordaland* i 2005.]

Intervju med IU i *Bergens Tidende* 2. mai 2003, s. 28, "Ta det etternavnet du vil ha". [Bl.a.

om dokumentasjon for etternamn i slekta, fantasnamn, og om å få namn på kjende stader som etternamn. Det er fleire mindre oppslag.]

Intervju med IU i *Bergens Tidende* 18. april 2005, s. 4, «Tar tilbake gamle slektsnavn». Også i *Aftenposten* (s. 18–19, annan tittel), *Adresseavisen* (s. 46) og *Fædrelandsvennen* (s. 11), og eit kort oppslag i

Stavanger Aftenblad (s. 2). [Om same emna som i denne artikkelen, men med andre eksempel. Fire av avisene har fleire mindre oppslag.]

Korleis søkje?

Søknader sender ein til det lokale folkeregisteret. Lova, rundskrivet om lova og meldingsskjema finst på denne nettadressa [24.4.2005]:

<http://odin.dep.no/jd/norsk/dok/regelverk/rundskriv/012101-250014/dok-bn.html>

Artikkel laga av:

Ivar Utne, amanuensis i norsk språk og namneforskar, Nordisk inst.,UiB ivar.utne@nor.uib.no

RESTAR SOM IKKJE ER NATURLEG DEL AV EMNET FOR ARTIKKELEN:

X) Namn med tradisjon i norsk historie, frå personar og stader

Lova hindrar i hovudsak ikkje at ein tek i bruk gamle utdøyde etternamn, også frå kjende historiske personar. Namn etter historiske personar som har stor symbolverde vil i nokre tilfelle bli avviste etter § 10 om «andre sterke grunnar», vurdert etter kor kjende personane er.

Y) Modernisering av eit etternamn ein har

Det har blitt høve til å endre etternamn slik at det kjem nærare vanleg uttale av namnet eller til moderne rettskriving. Dessuten kan ein endre fra æ, ø og å til bokstavar som er lettare å bruke i andre land. Dette kan ein gjere utan omsyn til om ein ønskjer eit namn som er beskytta (§ 6). Det kan vere endringar frå dei frie *Opheim* (1364) til det beskytta *Oppheim* (96), eller frå det frie *Lerøy* (210) til det beskytta *Leroy*, som elles har fransk opphav, eller til *Leroey*, eller fra det beskytta *Åreskjold* (98) til det beskytta *Aareskjold* (150).

Ivar Utne

Tur til Statsarkivet i Bergen

DIS-Haugaland-Sundhordland og DIS-Hordaland-Kvinnherad Tur til statsarkivet i Bergen 9. april

Lørdag 9. april var det tur til Statsarkivet i Bergen. Det var fire deltakere fra Stord / Fitjar og tre fra Kvinnherad.

For å være i Bergen så tidlig måtte de fra Kvinnherad dra med fergeren kl. 5:30 fra Sunde, vi møtte Haugalandgjengen på Sandvikvåg kl. 7:00.

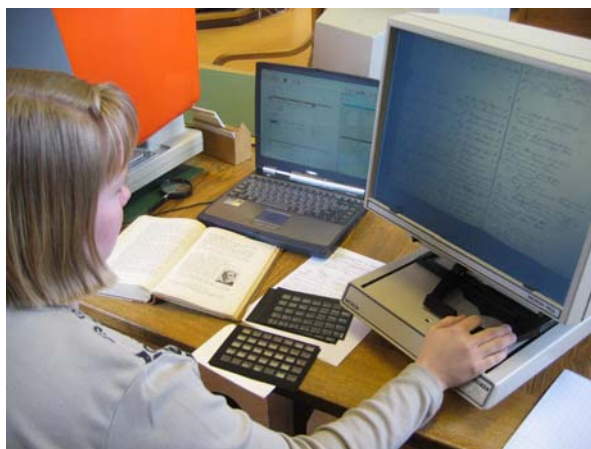
Ved ankomst Statsarkivet hadde Statsarkivar ved Statsarkivet i Bergen Yngve Nedrebø åpnet dørene, så det var bare å skrive seg inn og finne seg tilrette på lese-salen.

Noen av deltakerne var på Statsarkivbesøk for første gang, Einar Balle og Hans Ordin Østebø tok i starten seg tid til å vise hvordan de skal gå frem for å finne opplysninger på arkivet. Vi fikk også en svært interessant rundtur i magasinet med Yngve Nedrebø som guide, han plukket frem og viste noen av godbitene som arkivet har.

På Statsarkivet i Bergen har de laget til en publikums PC på lese-salen, som kan brukes til søk i Digitalarkivet. På bilde ser vi Statsarkivar Yngve Nedrebø hjelper Sigrun Marie og Kristen Natterøy, Bømlo å finne frem på digitalarkivet.

Britt Iren Tjelle, Kvinnherad bruker både bygdebøker og kirkebøkene for å finne anene sine.

Harald Thuestad, Kvinnherad i full sving med registrering av data.

Ved hjelp av bygdeboken og egenreiten fra Sigrun Marie, finner de frem til riktig person på Digitalarkivet.

Bokomtale: Slik ble vi Bergensere

Du hundsvot (=du hundefot) sa de til hverandre, bergensere og tyskerne i hansatidens Bergen. Pent var det ikke, og når det gjaldt å dra hverandre for retten var våre formødre og forfedre nesten som moderne amerikanere: rettsprotokollene forteller stadig om folk som ikke fant seg i å bli scheldet for det ene eller det andre.

Hvem vi er, knyttes ofte til hvor vi kommer fra. Og hvor vi kommer fra, det kan høres på dialekten. Bergensere har Norges kanskje letteste gjenkjennelige dialekt, og vi kan godt si at det som la grunnlaget for at dialekten ble som den ble, også la grunnlaget for den bergenske identiteten.

I boken «Slik ble vi bergensere» blir det bergenske språksamfunnet i hansatiden lagt under lupen. Hvilke språk brukte de ulike gruppene i byen? Gikk bergenserne rundt og knotet tysk? Prøvde tyskerne å lære seg bergensk? Eller snakket de ikke sammen i det hele tatt? Og hvordan kan det ha seg at forholdene i byen i hansatiden fikk konsekvenser for moderne, bergensk grammatikk?

Denne boken tar for seg hvordan både tysk og dansk har påvirket det norske språk.

Når en sammenligner norsk og dansk språkhistorie, kan en av og til få følelsen av at danskene hele tiden ledet an med stadig nye uttalemåter, og at vi her i nord fulgte etter så godt vi kunne. På ett eller annet tidspunkt stoppet vi å følge etter, og begynte å orientere oss mer i vårt eget språk, men da var det i noen grad litt for seint, dansk hadde «infisert» norsk såpass at vi aldri kan komme helt løs. Det norske språk i mid-

delalderen kjenner vi som gammelnorsk eller norrønt. Vi er så heldige at vi har mye litteratur bevart på dette språket, derfor kjenner vi det godt. Samtidig var dette språket i bruk i en periode i landets historie da vi var store og mektige. Våre forfedre må også ha vært ganske så språkbevisste, for i en periode da både svensker, dansker og tyskere kun brukte latin i skrift, begynte de norske å skrive sitt norske språk svær tidlig. I utgangspunktet var altså norsk overlegent, og det var lite som tydet på at dansk skulle ta over og bli det eneste skriftspråket i landet. Å komme helt til bunns i hvorfor de norske tok til seg dette nabo-språket og lot det bli skriftspråket dere, de kalt det til slutt (i 1814) til og med norsk, til danskenes store forbitrelse, er ikke lett. Vi må tenke oss at siden det var så få som kunne lese og skrive, så var det noe folk flest beundret veldig. Og hvis de få som kunne lese og skrive, enten var utdannet i Danmark, hadde danske foreldre, eller var danske, og dermed brukte dansk, så ble det å kunne skrive ensbetydende med det å skrive dansk.

Mye av den tyske påvirkningen på norsk på norsk kom via det danske skriftspråket. Danmark var i stor grad vendt mot Tyskland kulturelt, det var til og med danskfødte konger som ikke engang hadde lært dansk, men som bare kunne nedertysk. Dessuten var det svært mange tyskere i landet, ikke minst i statsadministrasjonen og etter hvert blant de adelige. Denne påvirkningen fra tysk på dansk fulgte i neste omgang med da det danske skriftspråket tok over som skriftspråk i Norge. Men dansk skriftspråk alene kan ikke være grunnen til den tyske innflytelsen på norsk. For nederstyske ord fant veien til dialekter som i svært liten grad ellers er preget av påvirkninger fra dansk skrift, så det er tydelig at mye av det nedertyske språkstoffet må ha kommet inn i dialektene våre via muntlig kommunikasjon. Og her spiller det tyske språksamfunnet i Bergen en nøkkelrolle.

Noe av det som ofte har blitt hevdet når det gjelder forholdet

mellom tysk og norsk i Bergen, er at nedertysk var et slag prestisjespråk som alle bergensere så opp til og som de gjerne ville etterape. Men nei. Det prestisjespråket som etter hvert ble viktig i Bergen, som i hele Norge, var dansk. Men når man bor og jobber i samme by og skal handle med hverandre gjennom flere århundre, er det helt naturlig at språket bærer preg av dette.

Bergensdialekten ble preget av hansatiden både muntlig og skriftlig. I Bergen bruker man ikke a-endelsen, men ene -endelse. Bergenserne er de eneste som har – et endelsen som eneste mulighet i dialekten (altså ikke kasta / kaste, men kastet), selv om det i bokmål er valgfritt. Kanskje hanseatene er årsaken til at bergenserne ikke bruke nynorsk som skriftspråk og uten tyskere i byen så hadde vi snakket mer likt andre Hordalendinger?

Men hva med hollandsk? Også de var til stede i Bergen. Men nederlenderne i Bergen var alt for få og fikk aldri preget språket i byen.

Men den kjente skarre-r'en da? Den erkebergenske skarre-r' en, som ikke-bergensere elsker å overdrive så de nesten får halskattarr når de skal imitere oss, kom trolig for seint inn i språket til at vi kan blande hanseatene inn i forklaringen på hvorfor den kom. Den har trolig kommet omtrent samtidig til Kristiansand og Bergen, en gang på 1700-tallet. Da hadde den vandret fra by til by i Europa i over hundre år, og blitt et tegn på dannet sivilisasjon. Det passet liksom bedre med skarre- enn med rulle-r når folk fikk gardiner og tepper på gulvene.

Men en fot i hansatiden både som tysker og bergenser så ble det et morsomt innblikk i mine forfedres språklige hverdag. Nå i dag er det all engelsken som kommer inn i språket vårt og (til min families frustrasjon) har jeg som mange andre på min alder ikke lengre skille mellom sj-lyd og kj-lyd. Så språket er i utvikling hele tiden.

Utdrag av boken er foretatt av Renathe-Johanne Wågenes etter godkjenning fra forfatteren mai 2005.

Program

Program

DIS-Hordaland Høsten 2005

Tid:

Onsdag 17. august kl. 19:00

Sted:

Bergen, Kronstad Hovedgård

Tema:

Brukermøte.

Tid:

Onsdag 7. september kl. 19:00

Sted:

Bergen, Kronstad Hovedgård

Tema:

Multimediagruppen.

Tid:

Onsdag 21. september kl. 19:00

Sted:

Bergen Byarkiv

Tema:

Info. om arkivet samt omvisning i de nye lokalene i Gamle Hansas bygninger.

Tid:

Onsdag 28. september kl. 19:00

Sted:

Bergen, Kronstad Hovedgård

Tema:

Multimediagruppen.

Tid:

Onsdag 19. oktober kl. 19:00

Sted:

Bergen, Kronstad Hovedgård

Tema:

Skanning og bildebehandling.

Tid:

Onsdag 16. november kl. 19:00

Sted:

Bergen, Kronstad Hovedgård

Tema:

Slektsforum og DISchat.

Tid:

Lørdag 29. oktober

Sted:

Flere steder.

Tema:

SLEKTAGRANSKERDAGEN.

Tid:

Onsdag 21. desember kl. 19:00

Sted:

Bergen, Kronstad Hovedgård

Tema:

Julemøte med foredrag.

Ut over dette har en planer om følgende:

Nordhordland

I løpet av høsten skal DIS-Hordaland delta ved arrangement av et medlemsmøte i Nordhordland. Informasjon om tid og std, blir sendt ut på e-post.

Gravstedregistrering

I løpet av høsten skal det avholdes et møte for alle som driver med gravstedsregistrering. Informasjon om tid og std, blir sendt ut på e-post.

Nytt fra Statsarkivet i Bergen.

Åpen dag for DIS-Hordaland

Lørdag 22. oktober holder Statsarkivet i Bergen dørene åpne for våre medlemmer.

Arkivenes dag

Lørdag 12. november blir det arrangert Arkivenes dag på Statsarkivet i Bergen.

Skanning av kirkebøker

Skenningen av kirkebøkene går etter planen, og man venter at materialet vil bli publisert i større stil seinest i september. Følg med på test-sidene til arkivverket. http://www.arkivverket.no/URN:kb_read

DIS-Kvinnherad Høsten 2005

Tid:

Onsdag 7. september kl. 19:00

Sted:

Husnes, Kvinnherad bibliotek

Tema:

Brukermøte.

Tid:

Onsdag 5. oktober kl. 19:00

Sted:

Husnes, Kvinnherad bibliotek

Tema:

Brukermøte

Tid:

Onsdag 2. november kl. 19:00

Sted:

Husnes, Kvinnherad bibliotek

Tema:

Brukermøte.

Tid:

Onsdag 7. desember kl. 19:00

Sted:

Husnes, Kvinnherad bibliotek

Tema:

Brukermøte.

Nettsider:

DIS-Norge:

www.disnorge.no

DIS-Hordaland:

<http://ho.disnorge.no>

DIS-Hordaland-Kvinnherad:

<http://ho.disnorge.no/kvinnherad/>

Slektsforum:

<http://www.disnorge.no/slektsforum/>

Gravminner:

<http://www.disnorge.no/gravminner/>

Genealogiske resurser:

<http://www.disnorge.no/genress/>

Slektsforskerbasen:

<http://www.disnorge.no/sfbasen/>